

sudovima i predrasudama, jer oni „predstavljaju omiljenu osvetu duhovno ograničenih ljudi onima što su manje duhovno ograničeni i neku vrstu nadoknade za nemanje prirodnih obdarenosti, napokon – i priliku da se stekne duh i postane istančan: pakost oduhovljava“. Činjenica da se *aristokratski moral* nikada nije „potrudio“ da upozna taj svet različit od njega nikako ne znači da taj svet nije neophodan, ili bar značajan za njegovo opstojanje. Aristokratskom moralu je ovde nepravedno dodeljena izvesna samosvrhovitost koju "ono drugo" tog morala eventualno pojačava, ali nikako ne uslovljava. Jasno je da aristokratski moral sebe drži za samodovoljan i samosvrhovit, ali Niče bi morao jednako surovo i nemilosrdno da ispita i temelje takve jedne datosti, kao što nije štedeo temelje svih dosadašnjih oblika morala u ljudskoj istoriji.

On razlikuje tri povesne epohe prema kriterijumu razumevanja morala: pred-moralnu, u kojoj se vrednost delanja ogledala u njegovim posledicama; moralnu, u kojoj se vrednost delanja tražila u nameri; i izvan-moralnu, u kojoj bi delanje trebalo biti potpuno „očišćeno“ od bilo kakvih vrednosnih obeležja. Ovde se ponovo zanemaruju čitavi sistemi i koncepcije nemačkog idealizma, čije se etičke koncepcije nikako ne mogu redukovati ni na kakvu aksiologiju. Izvan-moralno razumevanje morala će odbaciti potragu za *svrhom*, jer je, prema Ničeovom shvatanju, svrha pre *propratna pojava* nekog zbivanja, nego njen uzrok. Kada je reč o moralnom razdoblju (Niče podseća da je u *pred-moralnom razdoblju* osveta bila pretpostavljena pravdi (dobrim se smatrao onaj ko na dobro odgovara dobrim, a na loše lošim - a lošim se smatrao onaj ko je dostojan prezira), dok je u *moralnom razdoblju* pravda pretpostavljena osveti, a čovek sebe više ne posmatra kao individuum, nego kao dividuum (ono što je složeno i čemu nedostaje potrebna suština)), treba istaći i stav da uloga Sokrata u kreiranju takvog pristupa, njegovo „intelektualiziranje“ samo po sebi nije bilo fatalna greška, nego jednostavno odgovor na zahtev trenutka u kojem se nalazio, pa je zato posebno besmisleno i neumesno govoriti o nekoj moralnoj promašenosti takve koncepcije – jer je temeljni Ničeov stav o tom pitanju upravo taj da sam po sebi nijedan moral nije „lažan“ ili „pogrešan“ (a isto tako ni „istinit“ ili „ispravan“). Problem nastaje onda kada *jedan moral prevlada i nametne se kao jedini*. Jer pogubno je za „ljudsku vrstu“ ako jedna „vrsta čoveka“ svoje uslove održanja i rasta nameće celini. Pre svega, *moralno razdoblje* je početak kultivizacije,